

Vrije val in Afrika?

Nauwelijks 15 jaar geleden publiceerde Gunnar Myrdal zijn driedelig werk *Asian Drama*. Daarin zette hij uiteen hoe de „zachte staat” de grootste moeite zou hebben de Aziatische landen tot economische en sociale ontwikkeling te brengen. Nu, slechts luttele jaren later, zien wij dat Azië de wereldeconomische crisis relatief veel beter heeft doorstaan dan welk ander gebied ter wereld ook. Een land als India is de elfde of twaalfde exporteur van *industriële* produkten ter wereld. Natuurlijk bevindt de uitdijende moderne sector in dat land zich nog steeds in een oceaan van armoede, maar toch....

Op dit ogenblik wordt er in even rampzalige termen over Afrika gesproken en geschreven. Welke zijn de belangrijkste constatering die zich opdringen bij het stellen van een diagnose over Afrika ten zuiden van de Sahara?

1. de financiële, economische en sociale status quo is niet aanvaardbaar; het beleid moet worden aangepast en in vele gevallen veranderd;
2. een hogere economische groei is van levensbelang, ook om sociale redenen;
3. de arbeidsproductiviteit moet worden gestimuleerd; de vergelijkbare Afrikaanse exportgoederen zijn tweemaal zo duur als de produkten afkomstig uit Zuid-OostAzië;
4. ontwikkelingshulp is gedeeltelijk verantwoordelijk voor zowel het goede als het kwade in de resultaten van het Afrikaanse economische en sociale beleid;
5. het beheren en sturen van de economieën is een groot probleem. Vooral op het middenniveau ontbreken de meest essentiële managementkrachten en dit is één van de belangrijkste limitatieve factoren in Afrika op dit moment;
6. de ongunstige ontwikkeling van de „terms of trade” is in bepaalde gevallen een beslissende factor geweest omdat dit het verschil heeft uitgemaakt tussen vooruitgang en achteruitgang;
7. zelfvoorziening in voedselprodukten is een andere essentiële factor. De invoer van levensmiddelen heeft Afrika in de afgelopen jaren meer gekost dan de invoer van olie;
8. de interne markt van de meeste Afrikaanse landen is veel te klein. Dit wordt nog verergerd door de dikwijls zeer ongelijke inkomensverdeling. Regionale integratie is daarom een minimum-vereiste;
9. het opbouwen van een institutionele infrastructuur en van menselijk kapitaal

laat te wensen over. Investeren in mensen wordt verder bemoeilijkt door de conditionaliteit van het Internationaal Monetair Fonds, waardoor de onderwijs- en gezondheidssectoren dikwijls de eerste zijn waarop budgettair wordt gekort. Dit is een fatale fout, want op het moment dat de economie weer gaat aantrekken, zal men snel veel gekwalificeerde mensen nodig hebben. Korte-termijnwinst dus, met negatieve gevolgen op de lange termijn;

10. de buitenlandse schuld is een tijdbom die óók onder de Afrikaanse economieën tikt. Hoewel minder groot in absolute termen dan de Latijnsamerikaanse schulden, is de situatie relatief gezien ten minste zo ernstig;
11. er is sprake van een demografisch probleem: de *toename* van de bevolking is zeer snel. De *bevolkingsdichtheid* is nog niet alarmerend;
12. er is een delicaat, maar duidelijk evenwicht tussen nationale verantwoordelijkheden en internationale factoren in de moeilijke toestand waarin Afrika zich bevindt;
13. het structurele probleem kan als volgt worden samengevat: Afrikaanse economieën importeren te veel en de uitvoer vertoont duidelijke haperingen. Er is een tekort aan kapitaal en de „incentives”-structuur laat te wensen over. De inkomensverdeling is zeer ongelijk en er is een groeiend werkgelegenheidsprobleem, ook vanwege de zeer snelle toename van de bevolking.

Wat voor beleid moet er worden gevoerd om het Afrikaanse ontwikkelingspotentieel, dat zonder enige twijfel aanwezig is, zo goed mogelijk tot zijn recht te laten komen?

1. het landbouwbeleid moet sterk worden aangepast. Het prijsbeleid, de wisselkoersen, fiscale maatregelen moeten dusdanig worden afgestemd, dat zij een „incentives”-structuur vormen, die de investeringen in het verbouwen van voedselprodukten *voor de Afrikaanse bevolking zelf* stimuleert. Bureaucratische structuren moeten worden afgebroken en de boeren dienen veel meer de kans te krijgen hun eigen kennis van zaken op landbouwgebied toe te passen. De verantwoordelijkheid van buitenlandse „hulp” en van internationale economische betrekkingen in de tekortkomingen van het huidige landbouwbeleid moet worden duidelijk gemaakt en de nodige lessen moeten worden getrokken;

2. het industriebeleid moet in de eerste plaats worden gebaseerd op regionale integratie. In de tweede plaats moet er een oplossing worden gevonden voor de betalingsbalanstekorten. Daarom moet betalingsbalanshulp worden opgevoerd. Over de rol van het technologiebeleid en van de informele sector kom ik zo straks te spreken;

3. het tekort aan kapitaal is zowel een nationale als een internationale verantwoordelijkheid. Nationaal moet er meer worden gespaard en geïnvesteerd en de produktiviteit van de investeringen moet worden verhoogd door een betere investering in menselijk kapitaal en in managementkwaliteiten. Internationaal moeten er in de eerste plaats schulden worden kwijtgescholden, zoals overigens door minister Ruding onlangs is gesuggereerd. Daarnaast dient er sprake te zijn van grotere kapitaaloverdrachten ter bevordering van een *autonome* Afrikaanse ontwikkelingsbeleid;

4. de informele sector moet niet alleen worden gestimuleerd, maar er behoort zelfs sprake te zijn van een positieve discriminatie ten gunste van deze sector. Speciale vormen van krediet moeten aan de zelfstandigen en kleine bedrijfjes in deze sector ter beschikking worden gesteld. Verder moet er nu hard worden gewerkt aan het opbouwen van een productieve economische relatie tussen de moderne en de informele sectoren via bij voorbeeld het subcontracteren door grote bedrijven in de moderne sector aan kleine bedrijven in de informele sector;

5. bij het te volgen technologiebeleid zet ik eerlijkheidshalve een vraagteken. Moet men voortgaan op de weg van de zogenaamde sociaal aangepaste technologieën, of moet men ronduit de weg inslaan van toepassing van de moderne technologieën, zoals de micro-elektronica? De laatste benadering zou in belangrijke produktiviteitsverhogingen resulteren. Bovendien is een technologie als de micro-elektronica vrij gemakkelijk toepasbaar in de informele sector, zodat de landen van te grote evenwichtstoornissen tussen de moderne, informele en traditionele sectoren verschoond kunnen blijven;

6. het educatieve beleid moet af zien te komen van de kannibalistische tendensen in het onderwijsstelsel: het ene onderwijsniveau leidt eerder op voor het daarop volgende onderwijsniveau dan voor de wereld buiten de school. Dit betekent belangrijke aanpassingen in de educatieve sector van deze landen;
7. Europa heeft een speciale verantwoordelijkheid in Afrika en daarom moet de Loméconventie – die een interessant kader vormt, omdat zij internationale economische betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking in één verband brengt – steeds verder worden verbeterd, evenwichtig worden gemaakt en tot een instrument van werkelijk wederzijds voordeel worden gesmeed.

Afrika is een immens rijk continent. We zijn slechts 20 jaar verwijderd van de politieke dekolonisatieperiode aan het begin van de jaren zestig. Afrika heeft een slechte start gehad, om in termen van René Dumont te spreken. Er moet van beleid worden veranderd en misschien ook van politieke leiders.